

AMI

TIN AAN BOORD VAN VOC- en WIC-SCHEPEN **J.E. WUSTENHOFF**

Door archief onderzoek en scheepsarcheologie is de afgelopen 20 jaar zeer veel bekend geworden over de uitrusting die de VOC-schepen op hun reizen meenamen. Niet verwonderlijk is, dat voor eten en drinken aan boord veelvuldig van tinnen voorwerpen gebruik gemaakt werd. Echter ook voor andere doeleinden, zoals bij de chirurgijn, waren tinnen voorwerpen in gebruik.

Een groot deel van de voorwerpen behoorde tot de standaarduitrusting van het schip en werd door de VOC aangeschaft. Dit was dus haar eigendom en werd, zeker bij de grotere stukken, vaak gemerkt met het bekende VOC-monogram. De letter boven het monogram was de eerste letter van de betreffende 'kamer' van de VOC.

Voor hun persoonlijk gebruik, dienden de meeste opvarenden echter voor hun eigen uitrusting zorg te dragen, zo ook voor het eigen eetgerei. In het vervolg van dit artikel zal een globaal overzicht worden gegeven van wat er zoal aan tinnen voorwerpen op een VOC-schip aanwezig was, voorzover mogelijk gesplitst in tin eigendom van de VOC en voorwerpen van particulieren.

VOC-tin.

Bijlage 1 geeft een opsomming van het tinwerk dat ten behoeve van de 'Cajuyt' en van de chirurgijn werd meegenomen. Deze opsomming is gebaseerd op gegevens uit het midden van de 18de eeuw. Er zijn echter aanwijzingen dat dit in de 17de eeuw niet veel anders was. Opvallend is de grote verscheidenheid in borden, van groot tot klein, en in (maat)kannen (Afb. 1).

Afb. 1. Kannetjes gevonden in het wrak van de 'Utrecht'.
Van links naar rechts: $\frac{1}{2}$ mutsje (2x), mutsje (2x),
 $\frac{1}{2}$ pint en pint.

In de kajuit aten uiteraard alleen de officieren en de passagiers. Het hier aanwezige tafelgerei was toereikend voor 24 personen. In 1743 werden hiervoor bij de Amsterdamse weduwe Harmanus de Melander 3, 4 en 5 lb schotels (80 stuks), 2 lb schotels (20 stuks) en kommen (25 stuks) aangeschaft voor een totaalprijs van f. 270,00. Het gewone scheepsvolk at in ploegen van meestal 7 man tegelijk gezamenlijk uit een schotel of houten bak, ieder met zijn eigen lepel.

Hun eten was weinig gevarieerd en bestond voornamelijk uit brood, gort en bonen met vet, gezouten vlees, stokvis of spek.

Daarbij kregen ze per dag 1 mutsje (= 0,15 L) wijn en, zolang de voorraad strekte, één liter bier. Als dit op was werd er water gedronken. Daarnaast kreeg men om de dag een ½ mutsje (= 0,075 L) brandewijn:

'Toelasten (1 toelast = 614,4 L) Brandewijn voor yder hondert man in 24 half Aamen, yder van 64 mingelen daar van twe dagen naar den anderen aan yder man een half mutsje daags zal gegeven worden'.

De brandewijn werd meegenomen in vaten en vierkante flessen. Deze flessen, die werden afgesloten met loden- of tinnen schroefdeksels, werden opgeslagen in fleskelders. Een kelder bestond uit een kist waarin 15 vierkante, circa 27 cm. hoge, flessen pasten.

Voorzien van het VOC-merk en dus tot de inventaris van het schip behorend, zijn een in het wrak van 't Vliegend Hart' o.a. een Jan Steenkan (Afb. 2) en een brandewijnkom gevonden.

Afb. 2: Jan Steenkan gevonden in het wrak van 'tVliegend Hart'.

In het midden van de 18de eeuw werd het benodigde tin voor de door de kamer van Amsterdam uitgeruste schepen voornamelijk door twee tinnegieters geleverd, namelijk:

Wed. Harmanus de Melander, Prinsengracht: vaatwerk en instrumenten

en

Cornelis de Heijde, Blauwburgwal: vaatwerk.

Naast de levering van nieuw tinwerk, knapten ze ook oude spullen op. Het 'fatsoen' van holle kommen bijvoorbeeld kostte 8 stuivers per stuk.

Opvallend genoeg, werden ook de snaphaan- en pistoolkogels en de hagel door tinnegieters geleverd, in grote hoeveelheden door Harmanus van Aelst, wonende op de Nieuwendijk en

één keer door Maria van de Heijde, Wed. Albert Bronkhorst, uit de Leidsestraat.

Particulier tin.

Uit de archieven is een redelijk volledig beeld te krijgen van het door de VOC aangeschafte tinwerk, temeer daar elk schip een standaard uitrusting had.

Veel moeilijker is dit echter voor het door de opvarende meegenomen tin. Alleen uit zeer sporadische hierover opgetekende gegevens en uit de gedane vondsten is hier iets over bekend.

Zoals reeds hierboven vermeld, moest het gewone scheepsvolk voor zijn eigen eetgerei zorgdragen. In de meeste gevallen bestond dit slechts uit een houten of tinnen lepel, soms een bord en een kroes of beker.

In scheepswrakken zijn nogal eens (fragmenten van) tinnen lepels gevonden. Meestal waren hier initialen in aangebracht zodat aan de hand van de bemanningslijsten in een aantal gevallen de eigenaar gelokaliseerd kon worden.

Verder zijn als waarschijnlijk particuliere eigendommen o.a. gevonden een inktpotje, een olie- en azijnstel, enkele schoengespren, een kamerpot, een bierkroes, een theepot en diverse borden.

Afb. 3: Brandewijn pimpeltje (zie bijlage), inhoud 0,02 L.

Schepen.

Bovenstaand artikel is voornamelijk gebaseerd op de ondergenoemde bronnen en betreft de volgende schepen:

<i>'Hollandia'</i>	: in 1743 vergaan bij de Scilly Eilanden
<i>'Amsterdam'</i>	: in 1749 gestrand bij Hastings, Zuid Engeland
<i>'t Vliegend Hart'</i>	: in 1735 vergaan voor de kust van Walcheren
<i>'Lastdrager'</i>	: in 1653 vergaan bij de Shetland Eilanden en
<i>'Utrecht'</i>	: in 1648 vergaan bij het eiland Itaparica, Bahia, Brazilië.

'LYSTE Van 't gene tot d'Equipage behorende'.

	(Inhoud)	(Prijs per stuk ^x)
TIN-WERK voor de Cajuyt.		
Lampet met een schotel		
Schotel van 5 lb		
Schotel van 4 lb		
Schotel van 3 lb		
Schotel van 2 1/2 lb		
Schotel van 2 lb		
Schotel van 1 1/2 lb		
Schotel van 1 lb tot Boter-schotels		
Tafel-borden		
Leepels		
Zout-vaaten		
Peper-bosjes		
Mostert-potten en 4-Lepeltjes		
Holle Kommen		
Pints Wynkannen	(0,6 L)	
Half Pintjes	(0,3 L)	
Mutsjes	(0,15 L)	
Half Mutjes	(0,075 L)	
Tregters		
Water-potten		
Bier Beekers		
Oly Kannetjes		
Koppen		
Flap-kannen		
Randsoen Beekers		
Brandewijn Pimpeltjes	(0,02 L)	
voor de Chirurgijn		
Clisteersuijten		60 st.
Drankkroesen		7 st.
Gangbeckens		72 st.
Driepintskan	(1,8 L)	50 st.
Pintskannen	(0,6 L)	23 st.
Halfpintskannen	(0,3 L)	15 st.
Mutsjes	(0,15 L)	9 st.
Halfmutjes	(0,075 L)	8 st.
Koppen		5 st.
Olijmaatjes		9 st.
Olijvlesjes		8 à 9 st.
Tregters		5 st.

x) Prijzen in stuivers per stuk door de VOC-Amsterdam betaald in de periode 1742-1749.

Bronnen

- Jerzy Gawronsky, De Equipage van de Hollandia en de Amsterdam. Bedrijvigheid van de VOC in 18de eeuws Amsterdam. Amsterdam 1996.
- Stedelijk Museum Vlissingen, De Zeeuwse VOC boven water. Tien jaar onderzoek naar scheepswrakken. Vlissingen 1992.
- Rijksmuseum, Prijs der zee. Vondsten uit wrakken van de OostIndiëvaarders. Amsterdam 1980.
- J.H.G. Gawronsky (ed), Amsterdam project. Jaarrapport van de stichting VOC-schip 'Amsterdam' 1986. Amsterdam 1987.
- Peter Marsden, De laatste reis van de Amsterdam. Bussum 1974.
- A.J. van der Horst, 'Met geen drooge oogen om tesien'. De ondergang van het VOC-schip 't Vliegend Hart in 1735. Amsterdam 1991.